

RAPPORT 2013:1

VAD TYCKER BRUKARNA?

En brukarundersökning inom daglig verksamhet i fem kommuner i
Västernorrland

Författare: Eva Rönnbäck

Kommunförbundet
FoU Västernorrland

Vad tycker brukarna? 2013:1

Kommunförbundet; FoU Västernorrland
Gånsviksvägen 4
Box 3014
871 03 Härnösand
Tfn: 0611-55 78 50
Fax: 0611-231 39
E-post: info@y.komforb.se

Tryck: Hemströms Tryckeri
Omslag: Kirsi Wahlström
Foto: Carina Nilsson
ISSN: 1653-2414
ISBN: 978-91-85613-71-7

Förord

Åter igen har länet genomfört en gemensam brukarundersökning för personer som har insatser enligt Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Denna undersökning är dessutom den andra som är inriktad mot insatsen daglig verksamhet. Att kontinuerligt och strukturerat följa sin verksamhet är viktigt och kan ses som ett led i den långsiktiga kunskapsutvecklingen.

Personal från socialtjänstens verksamheter har träffats regelbundet för att diskutera genomförandet av dessa brukarundersökningar. Vid dessa träffar har även andra verksamhetsfrågor diskuterats och ett erfarenhetsutbyte har uppstått som varit och är givande för alla i gruppen. Att träffas i ett nätverk där ett givet uppdrag kombineras med möjligheten att träffas och utbyta erfarenheter är något som vi också stödjer från kommunförbundet och från FoU. Det länsgemensamma arbetet kring kunskapsutvecklingen som pågår i länet har identifierat just nätverk bland de professionella som en central och viktig struktur för kunskapsbyggandet. Jag ser därför med glädje fram mot att denna grupp fortsätter att träffas och därigenom fortsätter att lära både med och av varandra.

Härnösand den 11 december 2012

Eva Rönnbäck

Sammanfattning

Denna brukarundersökning är den fjärde inom LSS-området och den andra för brukare med insatsen daglig verksamhet. En länsarbetsgrupp har planerat allt kring undersökningen och själva genomförandet har utförts av kommunerna själva. De kommuner som medverkat är Kramfors, Sollefteå, Timrå, Örnsköldsvik och Ånge.

Totalt deltog 283 brukare, varav 233 hade daglig verksamhet i gruppverksamhet och 50 hade s.k. HAB-platser. Av dessa var 171 män och 112 kvinnor.

I tabellen nedan har svaren för de olika kategorierna sammanställts, uppdelad på gruppverksamhet respektive HAB-platser.

Tabell 1: Sammanställning av resultaten. Andelen positiva svar inom parantes.

	Gruppverksamhet	HAB-platser
<i>Meningsfullhet</i>	Oförändrat höga värden (ca 80 %)	Höga värden som ökat något (ca 80 %)
<i>Arbetsmiljö</i>	Oförändrat höga värden (ca 80%)	Höga värden som försämrats något (ca 80 %)
<i>Trygghet</i>	Höga värden som dessutom har förbättrats (ca 90 %)	Hög värden som dessutom har förbättrats (ca 90 %)
<i>Delaktighet</i>	Relativt låga värden som är oförändrade (ca 55 %)	Låga värdena som dessutom försämrats något (40 %)
<i>Bemötande</i>	Höga värden förbättrats något (ca 85 %)	Höga värden som försämrats något (ca 80 %)

Innehållsförteckning

INLEDNING	9
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
OMRÅDESÖVERSIKT	10
INSATSEN DAGLIG VERKSAMHET	10
DE VALDA KVALITETSKRITERIERNA	12
METOD OCH MATERIAL	15
GENOMFÖRANDE	15
RESULTAT	17
MENINGSFULLHET	18
ARBETSMILJÖ.....	19
TRYGGHET.....	21
DELAKTIGHET.....	22
BEMÖTANDE	24
JÄMFÖRELSEN MED TIDIGARE ÅR.....	25
DISKUSSION/AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	26
REFERENSER	28
BILAGOR.....	29

Inledning

Detta är den fjärde gemensamma brukarundersökningen för brukare som har insatser enligt lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och den andra som vänder sig till brukare med insatsen daglig verksamhet. Denna undersökning kan därför också ses som en uppföljning. De som tillfrågades har som förra gången, delats in i två grupper, en som handlar om personer som har *gruppverksamhet* och den andra för personer som har en *individuell placering* på en ordinarie arbetsplats även kallad samhällsplats (S-plats) eller habiliteringsplats (HAB-plats). I rapporten används i fortsättningen förkortningen HAB-plats.

Liksom vid förra undersökningen var det en länsarbetsgrupp som ansvarade för undersökningens planering och genomförande. Arbetsgruppen har bestått av:

UllaLi Lindsjö	Örnsköldsvik
Harriet Hultin	Ånge
Lorryanne Ahnfeldt	Kramfors
Ewa Sundström	Sollefteå
Helene Hallberg Toivonen	Timrå

Sundsvall har valt att genomföra sin brukarundersökning själv och Härnösand valde att avstå denna gång, varför endast fem kommuner ingår i denna läns-gemensamma rapport.

Syfte och frågeställningar

Det primära syftet med undersökningen är att få brukarnas uppfattning kring ett antal kvalitetskategorier. Fem områden valdes ut som särskilt intressanta att studera. Dessa områden var: Meningsfullhet, arbetsmiljö, trygghet, delaktighet samt bemötande. Eftersom detta är den andra brukarundersökningen inom samma område är syftet också att se om det skett någon förändring sedan den förra undersökningen.

Områdesöversikt

Inom länet har vi som tidigare nämnts gjort tre brukarundersökningar där denna målgrupp tillfrågats. Den förra undersökningarna visade på relativt goda resultat men att det fanns brister framförallt vad gäller delaktighet. Nedan ges en kort överblick av området både vad gäller daglig verksamhet som insats och kring de valda kvalitetskriterierna.

Insatsen daglig verksamhet

Daglig verksamhet innebär en insats i form av sysselsättning, gemenskap, och re/habilitering under dagtid utanför den egna bostaden. Själva innehållet och formerna kan skifta beroende på deltagarnas behov men även beroende på kommunernas organisation och inriktning av verksamheten.

Daglig verksamhet är en av de tio insatserna enligt LSS och rätt till daglig verksamhet har personkrets 1 och 2. I en forskningsöversikt framgår att andelen män med insatsen var 56 procent och kvinnor 44 procent. Insatsen är också vanligast för personer i åldern 20–25 år och avtar något med stigande ålder för att minska kraftigt vid 65–67 års ålder (Socialstyrelsen 2011). Enligt Socialstyrelsen ökar antalet sysselsatta inom daglig verksamhet. Orsakerna till detta antas bero på den hårdnande arbetsmarknaden, att denna grupp inte prioriteras av arbetsförmedlingen samt att Samhall ställer högre krav på arbetsförmågan idag. Till detta finns en samstämd uppfattning om att antalet personer som får diagnosen autism eller autismliknande tillstånd ökat (Socialstyrelsen, 2007).

Formerna för och variationen inom verksamheterna varierar, allt från enklare sysslor i gruppform till individuella placeringar på företag. Av Socialstyrelsens kartläggning av daglig verksamhet framgår dock att såväl enskilda personer, brukarorganisationer och yrkesverksamma påtalat brister i kvalitén på daglig verksamhet (Socialstyrelsen, 2008). Detta återkommer jag till längre fram.

Beslut om daglig sysselsättning kan även ges med hänvisning till Socialtjänstlagen (SoL). I lagen regleras kommunens skyldigheter gentemot personer med funktionsnedsättning när det gäller bl.a. meningsfull sysselsättning.

Traditionell gruppverksamhet (gruppverksamhet)

Den form som fortfarande är basen i den dagliga verksamheten enligt LSS är de traditionella aktiviteter som bedrivs i grupp i särskilda lokaler. Enligt en forskningsöversikt (Socialstyrelsen 2011) handlar det om enklare legoarbeten eller textil- och trähantverk. Det finns även daglig

verksamhet förlagd till trädgård, lant- eller skogsmiljö samt habilite-
ringsverksamhet med stimulerande miljöer som upplevelserum.

Verksamheter som riktar sig specifikt till viss målgrupp

Några verksamheter är riktade till en specifik målgrupp. Enligt Socialstyrelsens kartläggning (2008) är dessa verksamheter framförallt inriktade mot sysselsättning anpassade för yngre personer med Aspergers syndrom eller andra autismliknande tillstånd. Tidigare var gruppverksamheter främst anpassade för personer med utvecklingsstörning.

Utflyttad verksamhet

En annan form är utflyttad verksamhet. Det innebär att mindre grupper har sin sysselsättning förlagd till en annan kommunal arbetsplats eller till privata företag. Exempel på utflyttad verksamhet är café, butik och hunddagis (Socialstyrelsen 2011). Denna form av daglig verksamhet har upplevts som lyckad av deltagarna då de varit positiva till att ha sitt arbete ute i samhället. Samtidigt som arbetsformen bidrar till ökad delaktighet i samhället så kvarstår tryggheten i gruppen (Socialstyrelsen, 2008).

Kooperativ

Brukarkooperativ är en form av daglig verksamhet som har en tydlig inriktning mot den vanliga arbetsmarknaden (Socialstyrelsen 2011). Kooperativet förutsätter ett gemensamt arbete och tar ofta sin början i planeringsarbete och idéer av verksamhet. Daglig verksamhet utformat som kooperativ bygger på att arbetstagarna, utifrån egen förmåga, ska vara delaktiga i att driva hela verksamheten. Brukarna involveras genom detta aktivt istället för att riskera att bli passiva mottagare av arbetsuppgifter, utan tydligt sammanhang.

Individuell placering

Individuell placering, innebär att en person har sin sysselsättning förlagd till en kommunal arbetsplats, ett privat företag eller liknande (Socialstyrelsen 2011). Det kan exempelvis innebära arbete i storkök, simhall och på förskola, men även inom handel och andra privata företag. Stöd och handledning förmedlas av en eller flera arbetskamrater på arbetsplatsen.

Idag har ca 15 procent av de sysselsatta inom daglig verksamhet en individuell placering (Socialstyrelsen 2011). Framförallt har medelstora och små kommuner högre andel av individuella placeringar jämfört med större kommuner. Vidare har kommuner med lägre kostnader för daglig verksamhet en högre andel individuella placeringar (Socialstyrelsen, 2008). Tendensen är att antalet individuella placeringar ökar och att det också är något som efterfrågas alltmer.

De valda kvalitetskriterierna

Enligt en kartläggning som genomförts bland personal inom verksamheterna (Socialstyrelsen 2008) har ett antal svårigheter och brister med daglig verksamhet identifierats. Svårigheterna har sorterats under följande teman: *deltagare, personal, transportproblem, arbetsuppgifter, lokaler, organisationsproblem* och *individuella placeringar*. Gemensamt för de svårigheter som framkom var att problemen kopplades till de enskilda deltagarna. Bl.a. kan de stora variationerna i funktionsnedsättningarna och behov göra det svårt att forma välfungerande grupper där samtliga deltagares individuella behov tillgodoses. Andra problem handlar om brist på arbetsuppgifter samt intressekonflikter mellan deltagarnas behov och möjligheter och den utomstående kundens krav och önskemål.

De kriterier som vi inom länet valt att studera har fokus på deltagarna och deras upplevelse av *meningsfullhet, arbetsmiljö, trygghet, delaktighet samt bemötande*. Kriterierna valdes utifrån att flera kommuner har med detta i sin egen målsättning med verksamheten. Däremot är det tveksamt om det fanns en tydlig gemensam definition för länet av vad som avsågs med kriterierna. För att ändå få en viss bild av vad som avses presenteras och diskuteras några av begreppen nedan.

Meningsfullhet är ett begrepp som används inom många områden inom vård och omsorg. Så här skriver man t.ex. på Örnsköldsviks kommuns hemsida ”Daglig verksamhet är inte en anställningsform utan ska bidra till att du får en gemenskap, personlig utveckling och meningsfullhet i tillvaron”.

Rötterna till begreppet meningsfullhet kan hämtas från Antonovskys teori om KASAM (Antonovsky, 1991). KASAM handlar om en känsla av sammanhang och består av tre komponenter; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Antonovsky (1991, s. 41) definierar begreppet enligt följande:

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang.

Den sista komponenten – meningsfullhet – är den komponent som anses ha störst betydelse för KASAM. Utan meningsfullhet saknas den energi och engagemang som driver oss framåt, även om vi skulle förstå varför vi behöver göra vissa saker och att vi skulle ha resurser till det. Teorierna om KASAM bygger på ett salutogent perspektiv som utgår från det friska

och människans möjligheter och resurser medan det patogena synsättet har sjukdom och brister i fokus. I en forskningsöversikt (Eriksson & Lindström 2007) konstaterar man att det finns ett samband mellan KASAM och livskvalitet. Ju starkare KASAM desto bättre livskvalitet.

I denna studie har meningsfullhet kopplats till arbetet och utgår från att arbetet ger meningsfullhet. Frågorna rör om man anser att arbetet är roligt och viktigt.

Det andra kriteriet är *arbetsmiljö* och behandlar både den fysiska och psykiska arbetsmiljön. De frågor som ställs är: Är det för mycket ljud? Är arbetskamraterna snälla? Är det bråkigt på jobbet? Är du rädd för någon på vägen till jobbet? I nära koppling till arbetsmiljön återfinns det tredje kriteriet som är *trygghet*. De frågor som ryms inom den kategorin är följande: Är du rädd för någon på jobbet? Vet du vem du ska prata med om något är dåligt? Får du hjälp när du behöver?

Delaktighet är det fjärde kriteriet. Delaktighet och inflytande har också starka kopplingar till lagstiftningen som talar om att lagen ska ”främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i 1 §.(LSS 5§). Delaktighet ses också som en viktig förutsättning att motverka utanförskap (Hillborg & Rosenberg 2012).

För att nå målen i LSS om full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor anges i lagen kvalitetskrav som inflytande, självbestämmande, delaktighet, kontinuitet och helhetssyn.

Den rättsliga regleringen i Sverige har de senaste 35 åren alltmer betonat just inflytande och delaktighet för personer med utvecklingsstörning samtidigt som utredningar och forskning visat på brister och svårigheter att ge personer med utvecklingsstörning delaktighet i samhället. I utredning efter utredning påtalas samma brister. Blomberg (2006) konstaterar i sin avhandling att lagens intentioner i teorin befinner sig långt från praktiken.

En utvärdering gjord av Handikappombudsmannen (2005) visar även att brister i tillgänglighet, brister såväl i fysisk miljö som brister i information, påverkar förutsättningarna för delaktighet i negativ riktning för personer med funktionshinder.

Bemötande som är det femte och sista kriteriet är nära relaterat till delaktighet. Personer med funktionshinder har ofta stöd och service, som ska leda till delaktighet i samhällslivet, och möter av den anledningen myndighetspersoner i olika positioner. Mötet mellan den enskilde individen och myndigheten är en medborgarskapsfråga och i olika utredningar och program betonas krav på ett perspektivskifte från patient till medborgare. Det handlar om medborgarnas rätt att vara delaktig i beslut som rör den egna vardagen och från ett skifte från experttänkande till en syn på med-

borgarna som kompetenta och med rätt till delaktighet (Blomberg 2006). Bemötandet handlar i grunden om de attityder och de grundläggande värderingar som återfinns i Regeringsformen.

Den offentliga makten ska utövas med respekt för människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. (Regeringsformen 1 kap. 2 §)

Flera nationella utredningar har fokuserat på delaktighet och funktionshinder. En rapport som ingick i den s.k. *Bemötandeutredningen* visade att det handlade om relationer samt strukturella och organisatoriska frågor. Kvinnor och män bemöttes olika och kvinnor med funktionshinder bemöttes sämre än män med funktionshinder (SOU 1998:138).

I Bemötandeutredningen (SOU 1999:21) visades att det fanns stora brister i bemötandet. Utredaren konstaterade följande:

Jag måste tyvärr konstatera att det finns stora brister i bemötandet av personer med funktionshinder. Många känner sig kränkta, kontrollerade och ifrågasatta. Den upplevelsen går igen i nästan alla berättelser jag fått och mönstret är detsamma oavsett funktionshinder, livssituation och vilket stöd och service och vilken hjälp man söker (SOU1999:21:11).

De frågor som ingår under kategorin bemötande är: Får du beröm när du gjort något bra? Lyssnar personalen på dig? Får du beröm när du gjort något bra? Pratar dina arbetskamrater med dig? Ringer någon till dig om du inte kommer till jobbet?

Metod och material

Vi har i likhet med tidigare brukarundersökningar använt oss av Pict-o-Stat och deras program. Pict-o-stat är ett enkätverktyg som tagits fram av företaget Neonova. Verktöget använder sig av Pictograms symboler (pictogrambilder), fotografier och inspelat tal för att presentera frågor. Verktöget riktar sig till personer med olika former av kognitiva funktionsnedsättningar. Varje kommun har förberett och genomfört brukarundersökningen utifrån egna förutsättningar. I huvudsak har man tillsatt en grupp som tillsammans med den projektansvarige, som ingått i länsarbetsgruppen, utformat tillvägagångssättet och även ansvarat för informationen. Vid dessa träffar diskuterades även urvalsprinciper. De erfarenheter som gjorts vid de tidigare undersökningarna har lett till att själva genomförandet gått smidigare denna gång. Det man lyfter fram är att brukarna känner igen enkäten, informationen har blivit enklare, de som hjälpt till med enkäten har blivit mer erfarna samt att flexibiliteten kring själva ifyllandet har ökat. Numera är det dessutom flera brukare som använder sin egen dator hemma och fyller i enkäten.

Genomförande

Förberedelser inför undersökningen handlade bl.a. om begäran om samtycke och information till både brukare och personal. Dessutom har s.k. ”hjälpare” utsetts, som fick uppdraget att praktiskt genomföra undersökningen.

I genomförandet har hjälparna haft en viktig roll som stöd, utan att styra eller lägga sig hur brukaren svarat på frågorna. De har suttit mitt emot eller bredvid brukaren när han/hon svarat på enkäten. När de suttit bredvid har brukaren ibland behövt hjälp med att trycka på pekskärmen. Vissa brukare klarade av att göra enkäten helt självständigt medan andra behövde hjälp med att få förklarat för sig en del av frågorna. Överlag tyckte dock hjälparna att brukarna hade lätt att förstå frågorna i enkäten. Hjälparna var också noga med att förklara att ingen skulle få veta vad som var och en hade svarat.

Vid planeringen hade man räknat med att det skulle behövas en timme för varje person att göra enkäten. Det visade sig dock att det gick betydligt fortare och för många tog enkäten mellan cirka 20 - 40 minuter att fylla i.

När det gäller brukare som var ute på HAB-platser valde många att svara på enkäten hemma vid den egna datorn, medan andra valde att svara på enkäten vid en dator på sin arbetsplats.

Efter det att enkät var ifylld informerades brukarna om hur och när återkoppling av resultaten skulle ske.

Teknik

Bärbara datorer med pekskärm och pekpena var det som vanligtvis användes, ibland kompletterad med fristående större pekskärm. De flesta brukarna inom daglig verksamhet valde att använda den stora fristående pekskärmen. Mobilt bredband användes för uppkoppling och separata högtalare kopplades in för bättre ljudåtergivning.

Många av brukarna på HAB-platser valde antingen att använda stationära datorer på sina respektive arbetsplatser eller sina egna datorer i hemmet.

Urval

Inledningsvis bestämdes att inte göra något urval utan att det skulle bli en totalundersökning. Vissa kommuner har ändå gjort ett visst urval. Skälen till det var bl.a. erfarenheter från den förra undersökningen. I tabell 2 och 3 redovisas populationen, dvs. antalet möjliga att delta, eventuellt urval från den ursprungliga gruppen, antalet medverkande samt bortfallet i procent. Kramfors valde pga. tidsbrist att inte genomföra undersökningen bland de personer som hade HAB-platser. När det gäller personer som beviljats daglig verksamhet i form av gruppverksamhet (tabell 2) kan man se att det skedde ett urval i Kramfors, Sollefteå, Timrå och Örnsköldsvik. Alla brukarna fick inte frågan om medverkan utan personalen valde bort de brukare där man bedömde att deras funktionsnedsättning var för omfattande. I Ånge fick all möjlighet att vara med.

Tabell 2: Urval och bortfall gruppverksamhet

Kommun	Population	Urval	Medverkade	Bortfall (%)
Kramfors	82	66	45	21 (32 %)
Sollefteå	72	54	51	3 (6 %)
Timrå	21	15	10	5 (33 %)
Ånge	21	21	17	4 (19 %)
Örnsköldsvik	170	128	110	18 (14 %)
Totalt	366	284	233	51 (22 %)

Av tabellen framgår att t.ex. Sollefteå har 72 brukare som beviljats insatsen, av dem har 54 tillfrågats om att delta varav 51 av dessa också medverkade. Det innebär ett bortfall på tre personer.

Samtliga personer som har insatsen i form av HAB-platser tillfrågades om att medverka i tre av de fyra kommunerna. I Timrå blev 26 av 34 tillfrågade varav 9 valde att besvara enkäten.

Tabell 3: *Urval och bortfall HAB-platser*

Kommun	Population	Urval	Medverkade	Bortfall %
Sollefteå	14	14	11	3 (21 %)
Timrå	34	26	9	17 (65 %)
Ånge	10	10	8	2 (20 %)
Örnsköldsvik	34	34	22	12 (35 %)
Totalt	92	84	50	34 (40 %)

Anledningen till det stora bortfallet i Timrå uppges vara att ett stort antal av de personer som beviljats insatsen i form av HAB-plats alldeles nyligen påbörjade sin insats varför de valde att avstå från medverkan. Kramfors medverkar inte alls i denna del i undersökningen på grund av tidsbrist.

Resultat

I detta avsnitt beskrivs brukarnas svar grupperade under de fem kvalitetskategorier. Svaren är sammanställda fördelade efter kommun. I de fall det finns en statistiskt säkerställd skillnad mellan könen så redovisas det vid respektive fråga. Gröna siffror markerar en förbättring medan röda en försämring.

Totalt har 283 personer svarat på enkäten, 233 vid gruppverksamheter och 50 med HAB-platser. Könsfördelningen vid gruppverksamhet var 141 (61 %) män och 92 (39 %) kvinnor och bland de som hade HAB-platser var fördelningen 30 (60 %) män och 20 (40 %) kvinnor. I jämförelse med riket i övrigt kan man konstatera även där att männen är i majoritet (Socialstyrelsen 2011). Antalet personer som besvarade enkäten 2012 har emellertid minskat i jämförelse den undersökning som genomfördes 2010. Då deltog totalt 364 personer varav 301 fanns inom daglig verksamhet. I

Tabell 4: Medverkande fördelat efter kön

	Män	Kvinnor	Totalt
gruppverksamhet	141	92	233
HAB-platser	30	20	50
Totalt	171	112	283

Inom gruppverksamheten varierade åldrarna från 20 till 67 år och medelåldern var 38 år. Bland de som hade HAB-platser var medelåldern 34 år med en spridning från 21 till 64 år.

Meningsfullhet

De frågor som ingår i kategorin meningsfullhet är: Tycker du om att vara på ditt jobb? Tycker du om det du gör på jobbet? Är jobbet viktigt för dig?

Tabell 5: Andelen (%) som svarat Ja inom gruppverksamhet (2010 inom parantes)

	K	Sea	T	Å	Ö	Tot
Tycker du om att vara på jobbet?	80 (78)	84 (86)	70 (88)	71 (91)	87 (86)	83 (83)
Tycker du om det du gör?	67 (72)	73 (77)	80 (64)	77 (90)	84 (61)	77 (76)
Är jobbet viktigt för dig?	84 (87)	82 (88)	80 (100)	77 (60)	88 (86)	85 (83)
						82 (81)

De flesta har uppgett att de tycker om att vara på arbetet och att arbetet är viktigt. Däremot är siffrorna inte lika positiva när det gäller arbetsuppgifterna även om en klar majoritet säger att de tycker om det de gör.

Det är ingen större skillnad mellan de som har gupp verksamhet och de som har HAB-platser. För en majoritet är jobbet viktigt och de tycker om sitt arbete och sina arbetsuppgifter. I jämförelse med förra undersökningen kan man se andelen som anser att arbetet är viktigt har minskat något.

Tabell 6: Andelen (%) som svarat Ja med HAB-platser (2010 inom parantes)

	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Tycker du om att vara på jobbet?	91 (83)	100 (-)	63 (75)	86 (78)	86 (78)
Tycker du om det du gör?	73 (58)	89 (-)	75 (50)	46 (67)	68 (62)
Är jobbet viktigt för dig?	82 (83)	89 (-)	88 (63)	68 (94)	78 (87)
					78 (76)

Arbetsmiljö

I kategorin arbetsmiljö ingår frågorna: Är det för mycket ljud? Är arbetskamraterna snälla? Är det bråkigt på jobbet? Är du rädd för någon på vägen till jobbet?

Tabell 7: Andelen (%) som svarat Ja inom gruppverksamhet (2010 inom parantes)

	K	Sea	T	Å	Ö	Tot
Är det för mycket ljud?	24 (17)	33 (42)	30 (63)	24 (0)	27 (29)	28 (35)
Är arbetskamraterna snälla?	84 (85)	80 (72)	80 (66)	77 (90)	87 (87)	87 (81)
Är det bråkigt på jobbet?	7 (4)	22 (28)	20 (25)	12 (10)	9 (16)	12 (18)
Är du rädd för någon på vägen till jobbet?	2 (4)	12 (33)	20 (25)	0 (0)	11 (21)	9 (19)

De flesta verkar tycka att arbetsmiljön är bra, även om 28 procent har sagt att det är för mycket ljud på arbetsplatsen. Generellt sätt kan man säga att arbetsmiljön har förbättrats något i jämförelse mot förra undersökningen.

Det är ingen större skillnad mellan daglig verksamhet och HAB-platser.

Tabell 8: Andelen (%) som svarat Ja med HAB-platser (2010 inom parantes)

	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Är det för mycket ljud?	1 (0)	0 (-)	13 (13)	9 (11)	8 (10)
Är arbetskamraterna snälla?	91 (100)	89 (-)	100 (88)	73 (83)	84 (91)
Är det bråkigt på jobbet?	0 (0)	0 (-)	0 (0)	9 (0)	4 (2)
Är du rädd för någon på vägen till jobbet?	0 (0)	0 (-)	0 (0)	5 (0)	2 (3)

Härnösand är inte med i år men stod för 8 % vid förra mätningen.

Trygghet

Inom kategorin trygghet ingår frågorna: Är du rädd för någon på jobbet? Vet du vem du ska prata med om något är dåligt? Får du hjälp när du behöver?

Tabell 9: Andelen (%) som svarat Ja inom gruppverksamhet (2010 inom parantes)

	K	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Är du rädd för någon på jobbet?	4 (7)	6 (23)	20 (25)	12 (20)	12 (14)	9 (16)
Vet du vem du ska prata om något är dåligt?	87 (69)	61 (77)	70 (88)	94 (78)	87 (81)	81 (78)
Får du hjälp när du behöver?	73 (78)	82 (81)	80 (63)	88 (70)	84 (81)	82 (79)

De flesta inom daglig verksamhet känner sig trygga på jobbet. Men en femtedel vet inte vem de ska prata med om de har problem eller om de behöver hjälp.

Det är en större andel av de med HAB-platser som känner sig trygga på jobbet. Endast fyra procent visste inte vem de skulle prata med om något är dåligt på jobbet. Detta kan jämföras med 19 procent inom gruppverksamhet. Skillnaden var mindre när det gällde om de också fick hjälp när de behövde.

Tabell 10: Andelen som svarat Ja med HAB-platser (2010 inom parantes)

	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Är du rädd för någon på jobbet?	9 (0)	0 (-)	0 (0)	0 (0)	2 (0)
Vet du vem du ska prata om något är dåligt?	100 (92)	100 (-)	100 (100)	91 (94)	96 (94)
Får du hjälp när du behöver?	91 (75)	89 (-)	100 (100)	77 (89)	86 (83)

Delaktighet

De frågor som ingår i kategorin delaktighet är: Har du ett schema? Förstår du schemat? Får du vara med och bestämma vad du ska göra på jobbet? Får du/kan du byta grupp om du vill? Har du haft möte om hur det är på jobbet? När det gäller de som har HAB-platser har de två sistnämnda frågorna ersatts med: Får du byta arbetsplats? Får du vara med på arbetsplatsträffar på ditt jobb.

Cirka hälften av de som svarat har uppgett att känner delaktighet på jobbet. Timrå har överlag den högsta andelen svarande som anser sig vara delaktig och ha en möjlighet att påverka.

Tabell 11: Andelen (%) som svarat Ja inom gruppverksamhet (2010 inom parantes)

	K	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Har du ett schema?	51 (24)	73 (49)	70 (63)	71 (50)	76 (60)	70 (50)
Förstår du schemat?	44 (55)	73 (51)	80 (88)	71 (63)	79 (76)	70 (69)
Får du vara med och bestämma?	58 (51)	55 (56)	60 (100)	65 (56)	69 (61)	63 (59)
Får du byta grupp om du vill?	18 (39)	28 (51)	20 (63)	24 (14)	16 (43)	20 (43)
Har du haft personalmöte?	51 (48)	59 (47)	90 (88)	53 (63)	65 (75)	61 (60)
						57 (56)

Det är en relativt stor spridning mellan kommunerna. I Timrå har som nämnts en klar majoritet svarat ja på frågorna som rör delaktighet. Medan i de övriga kommunerna är det ungefär hälften som upplever en form av delaktighet.

Delaktigheten är inte större när det gäller HAB-platserna. Endast 30 procent har uppgett att de får vara med på APT. Det varierar från 14 procent i Örnsköldsvik till 56 procent i Timrå.

Tabell 12: Andelen (%) som svarat Ja med HAB-platser (2010 inom parantes)

Variabel	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Har du ett schema?	64 (58)	44 (-)	38 (38)	64 (22)	56 (33)
Förstår du schemat?	46 (75)	44 (-)	38 (100)	73 (33)	56 (74)
Får du vara med och bestämma?	55 (33)	44 (-)	63 (38)	36 (61)	46 (49)
Får du byta arbetsplats om du vill?	9 (33)	11 (-)	13 (38)	18 (22)	14 (38)
Får du vara med på APT?	46 (50)	56 (-)	25 (50)	14 (22)	30 (38)
					40 (46)

Bemötande

Den sista kategorin är bemötande. Där skiljer sig frågorna åt vad gäller gruppverksamhet och HAB-platser. Vid gruppverksamhet ingår frågorna: Får du beröm när du gjort något bra? Lyssnar personalen på dig? De som har HAB-platser har fått svara på frågorna: Får du beröm när du gjort något bra? Pratar dina arbetskamrater med dig? Ringer någon till dig om du inte kommer till jobbet?

De flesta säger att de får beröm. Den frågan är den enda fråga som uppvisar en viss skillnad mellan könen. Det är något flera män än kvinnor som uppgivit att de får beröm. Andelen som svarat att personalen lyssnar har ökat gentemot förra mätningen. Men även här är det stor spridning mellan kommunerna, från 94 procent i Ånge till 60 procent i Timrå.

Tabell 13: Andelen (%) som svarat Ja inom gruppverksamhet (2010 inom parantes)

Variabel	K	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Får du beröm?	91 (82)	82 (88)	90 (100)	94 (100)	92 (95)	90 (90)
Lyssnar personalen på dig?	71 (71)	82 (65)	60 (63)	94 (80)	86 (79)	82 (71)
						86 (81)

Ungefär lika stor andel av de som har HAB-platser säger att de får beröm när det gjort något bra. En majoritet säger också att arbetskamraterna pratar med dem även om 20 procent säger att de inte gör det. Om någon från arbetsplatsen ringer när personen inte är på plats är dock inte lika vanligt och andelen svarat ja ha dessutom minskat. I genomsnitt är det 46 procent som svarat att ingen från arbetsplatsen ringer om han/hon är frånvarande.

Tabell 14: Andelen (%) som svarat Ja med HAB-platser (2010 inom parantes)

Variabel	Sea	T	Å	Ö	Totalt
Får du beröm?	100 (92)	100 (-)	100 (100)	96 (100)	98 (92)
Pratar dina arbetskamrater med dig?	91 (95)	89 (-)	88 (88)	96 (83)	80 (84)
Ringer någon till dig om du inte kommer till jobbet?	46 (42)	56 (-)	38 (63)	64 (50)	54 (57)
					77 (78)

Jämförelsen med tidigare år

I tabell 15 kan man jämföra resultaten från årets undersökning med den som gjordes 2010. De gröna siffrorna visar på en förbättring medan de röda siffrorna visar på att en försämring skett gentemot den förra undersökningen. När det gäller gruppverksamheter så är andelen som svarat positivt generellt sett högre i denna mätning medan resultaten gått åt båda hållen när det gäller HAB-platser. Största skillnaden finns inom området delaktighet, där har flera personer som har gruppverksamhet angett att de anser sig vara delaktiga i jämförelse med den förra undersökningen. För personer med HAB-platser är uppfattningen den motsatta.

Tabell 15: Andelen Ja-svar för hela länet, i parentes 2010. Grön för förbättringar och rött för försämringar

Frågor	Kategori	DV	HAB
Tycker du om att vara på jobbet?	Meningsfullhet	83 (83)	86 (78)
Tycker du om det du gör?		77 (76)	68 (62)
Är jobbet viktigt för dig?		85 (83)	78 (87)
Är det för mycket ljud?	Arbetsmiljö	28 (35)	8 (10)
Är arbetskamraterna snälla?		87 (81)	84 (91)
Är det bråkigt på jobbet?		12 (18)	4 (2)
Är du rädd för någon på väg till jobbet?	Trygghet	9 (19)	2 (3)
Är du rädd för någon på jobbet?		9 (16)	2 (10)
Vet du vem du ska prata med?		81 (78)	96 (94)
Får du hjälp om du behöver?		82 (79)	86 (83)
Har du ett schema?		70 (50)	56 (33)
Förstår du schemat?		70 (69)	56 (71)
Får du vara med och bestämma?		63 (59)	46 (49)
Kan du byta grupp/arbetsplats?	Delaktighet	20 (43)	14 (38)
Möte med personalen?/Vara med på APT?		61 (60)	30 (38)
Får du beröm?		90 (90)	98 (92)
Lyssnar personalen på dig?/Lyssnar arbetskamraterna	Bemötande	82 (71)	80 (84)
Ringer någon om du inte kommer till jobbet?			

Avslutande reflektion

I tabellen nedan är resultatet sammanställt för att ge en överblick över hur brukarna har svarat i denna undersökning, men även i jämförelse med den förra undersökningen. Generellt är värdena höga men det finns vissa resultat som bör uppmärksammas. De brukare som går på gruppverksamheterna har i stort sett gett verksamheten en godkänt betyg, dessutom har det överlag blivit något bättre, även om förändringarna är små. När det gäller de individuella placeringarna i form av HAB-platser finns det även där förbättringar. Men oroande finns det lika många områden där det skett försämringar. Särskilt allvarligt är att det är inom områdena arbetsmiljö, delaktighet och bemötande.

Tabell 16: Sammanställning av resultaten

	Gruppverksamhet	HAB-platser
<i>Meningsfullhet</i>	Oförändrat höga värden	Höga värden som ökat något
<i>Arbetsmiljö</i>	Bra och oförändrat	Bra men något försämrat
<i>Trygghet</i>	Bra som dessutom har förbättrats	Hög som dessutom har förbättrats
<i>Delaktighet</i>	Relativt oförändrat	Lägsta värdena som dessutom försämrats något
<i>Bemötande</i>	Bra och något förbättrat	Bra värden som försämrats något

Delaktighet och inflytande är som tidigare nämnts kopplat till lagstiftningen och är en viktig förutsättning att motverka utanförskap (Hillborg & Rosenberg 2012). Delaktighet är något som lagstiftaren betonat alltmer i olika utredningar och förarbeten, inte minst för personer med utvecklingsstörning. Denna studie stämmer tyvärr överens med andra studier som pekar på stora brister att ge just personer med utvecklingsstörning delaktighet i samhället. Det tycks som att Blomberg (2006) slutsats att lagens intentioner inte överensstämmer med den praktiska verkligheten även gäller i Västernorrland.

Att även arbetsmiljön försämrats är inget gott tecken eftersom Handikapombudsmannen (2005) tidigare visat på att brister i tillgänglighet, brister såväl i fysisk miljö som brister i information, påverkar förutsättningarna för delaktighet i negativ riktning för personer med funktionshinder.

Även bemötande har blivit sämre för den som har HAB-platser. Bemötande handlar om medborgarnas lika värde. Det finns en risk att de personer som har HAB-platser kan känna att de inte värderas på samma sätt som andra anställda när man inte ringer och frågar varför man inte är på jobbet vid frånvaro. Mötet mellan den enskilde individen och myndigheten är en medborgarskapsfråga och i olika utredningar och program betonas krav på ett perspektivskifte från patient till medborgare. Men vad ligger skillnaden i att de nu kallas brukare i stället för patient? Är det lika stigmatiserat? Att vara delaktig i beslut som rör den egna vardagen och komma bort från experttänkande till en syn på medborgarna som kompetenta är fortfarande en central fråga för samhället och något vi får fortsätta att arbeta med i vårt län.

Referenser

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.

Blomberg, B. (2006). *Inklusion en illusion? Om delaktighet i samhället för vuxna personer med utvecklingsstörning*. Umeå universitet.

Eriksson, M. & Lindstrom, B. Antonovsky's sense of coherence scale and its relation with quality of life: a systematic review (2007). *J Epidemiol Community Health* 2007; 61: 938-944.

Handikappombudsmannen (2005). *HO:s myndighetsenkät 2005*. Stockholm: Handikappombudsmannen.

Hillborg, H., Rosenberg, D. (2012). *Ett förtroendeuppdrag. Kartläggning av hinder och framgångsfaktorer för brukarråd och brukarinflytande inom missbruks- och beroendevården*. Rapport 2012:4. FoU Västernorrland.

Socialstyrelsen (2008). *Daglig verksamhet enligt LSS – en kartläggning*.

Socialstyrelsen (2011). *Bostad med särskild service och daglig verksamhet*. En forskningsöversikt.

Bilagor

I diagrammen 10 och 11 nedan, är svaren sammanställda i två spindeldiagram, en för gruppverksamhet samt en för HAB-platser. Spindeldiagrammen är en sammanställning och en gradering av de olika svarsalternativen och är något som görs av pict-o-stat's statistikprogram. Graderade frågor innebär att svaren har olika värderingar beroende på hur positiva de är. Om alla enkätdeltagare skulle ange det mest positiva svarsalternativet för en fråga så blir resultatet på den frågan 100 procent. Om alla skulle ange det mest negativa skulle resultatet bli 0 procent. Höga siffror för en fråga är följaktligen tecken på att allt fungerar bra och låga på att frågan behandlar ett problemområde.

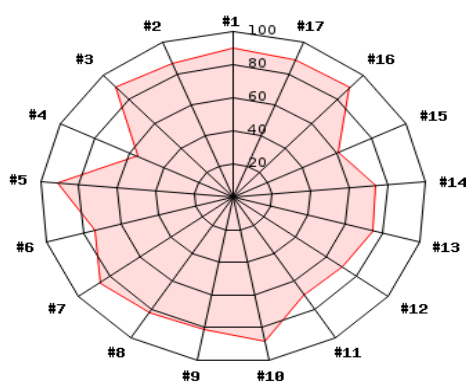

Diagram 10. Andelen positiva svar inom gruppverksamhet 2012

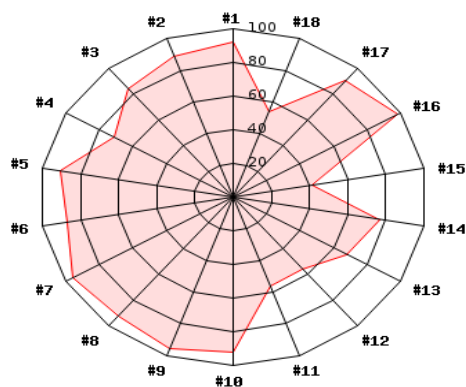

Diagram 11. Andelen positiva svar HAB-platser 2012

Vad tycker brukarna?

En brukarundersökning inom daglig verksamhet Västernorrland

I denna rapport presenteras en undersökning bland brukare som beviljats daglig verksamhet enligt LSS. Detta är den andra brukarundersökningen för denna målgrupp och omfattar kvalitetskriterierna meningsfullhet, arbetsmiljö, trygghet, delaktighet samt bemötande. Överlag är brukarna nöjda men när det gäller delaktighet får verksamheten lägre värden. Att brukarna inte upplever sig delaktiga är fortfarande en brist och upplevelsen av delaktighet har dessutom försämrats något sedan förra undersökningen.

Författarpresentationer:

Eva Rönnbäck är fil dr i socialt arbete och FoU-chef vid FoU Västernorrland.

FoU-Västernorrland finansieras av kommunernas socialtjänster i Västernorrland med Kommunförbundet Västernorrland som huvudman. Enhetens uppdrag är att fånga upp idéer och stödja forsknings-, utvecklings och uppföljningsprocesser inom socialtjänsten samt att göra dessa tillgängliga för socialtjänstens personal. Mer information om FoU Västernorrland finns på www.fouvasternorrland.se